

ДЕБАТЕ О ПРОШИРЕНОМ ОДВРАЋАЊУ У САВРЕМЕНОЈ АМЕРИЧКОЈ ИСТРАЖИВАЧКОЈ ЗАЈЕДНИЦИ*

Младен Б. Лишанин¹

Достављен: 6.11.2025.

Језик рада: Српски

Кориговано: 9.12.2025.

Тип рада: Прегледни рад

Прихваћен: 9.1.2026.

DOI број: 10.5937/vojdelo2601021L

Апстракт: Расправа о проширеном одвраћању у Сједињеним Државама остаје кључна тема академског дискурса, одражавајући шира неслагања око америчке глобалне стратешке улоге. У чланку се анализирају главни аргументи у оквиру ове расправе, фокусирајући се на два доминантна табора: заступнике стратегије примата (*primacy*), који заговарају снажну и широку стратегију одвраћања ради очувања америчке хегемоније, и заступнике стратегије уздржавања (*restraint*), који заговарају ограниченији приступ усмерен на смањење спољних обавеза и заштиту виталних националних интереса. Централна тема ове дебате је обим америчког безбедносног присуства у Европи, при чему је питање Украјине већ више од три деценије константан катализатор ових расправа. Методолошки рад се ослања на квалитативну анализу академских извора и стручних коментара како би пратио развој расправа о проширеном одвраћању. Испитује се да ли су се и како научни аргументи мењали у односу на геополитичке околности, нарочито у контексту безбедносне архитектуре после Хладног рата, ширења НАТО-а и актуелног рата у Украјини. Кроз анализу стратешких образложења и процена ризика обе стране, студија истиче кључне тачке неслагања око кредибилитета, ризика од ескалације и обавеза према савезницима.

Закључак рада показује да приступ друге Трампове администрације, иако не нужно заснован на идентичним аргументима, помера клатно у правцу поборника уздржавања који доводе у питање дугорочну одрживост проширеног одвраћања, наглашавајући ризик од нежељене ескалације, на супрот поборницима примата који и даље

* Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2025. године”, који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2025. године.

¹ Институт за међународну политику и привреду, Београд, Република Србија, Е-mail: mladen.lisanin@diplomacy.bg.ac.rs, <https://orcid.org/0000-0003-4136-5084>.

виде одвраћање као механизам очувања глобалне стабилности. Истрајност ових дебата потцртава суштинску неизвесност у погледу будућности америчке велике стратегије и равнотеже између одвраћања и уздржавања у ери променљиве динамике у глобалној дистрибуцији моћи.

Кључне речи: *Сједињене Америчке Државе, спољна политика, национална безбедност, либерална хегемонија, стратегија примата, стратегија уздржавања, проширено одвраћање, реализам*

Увод

Последњих деценија амерички погледи на међународне односе, као и спољна и безбедносна политика америчких администрација, мењали су се под утицајем низа унутрашњих и међународних, индивидуалних, институционалних и структурних фактора. Ови последњи свакако су били и најконсеквентнији: окончање Хладног рата које је подразумевало нестанак са историјске сцене главног ривала, Совјетског Савеза, те наступање униполарног момента, устоларили су разобручену верзију либералног интернационализма као доминантан оквир за стратешко промишљање међународних односа. У датим околностима трансформисане структуре моћи на нивоу међународног система – доскора биполарна структура сада је имала само је дан веродостојан пол, онај амерички – либерални интернационализам био је отелотворен кроз велику стратегију примата (енгл. *primacy*) или либералне хегемоније (Mearsheimer, 2018: 120–139).

Овакво стратешко држање подразумевало је, на начелном нивоу, веру у универзалну исправност либералних начела, дефинисаним према мерилима америчке политике, а у тим оквирима и јединствену позицију Сједињених Држава као актера позваног да овакав поредак брани на свим местима и свим расположивим средствима, укључујући и употребу оружане силе. На практичном плану темељна одлика оваквог стратешког приступа светској политици било је готово потпуно одсуство географске и секторске приоритизације у оквиру спољне и безбедносне политике Вашингтона: стратешки документи током администрација Вилијама Клинтонa били су усвајани готово сваке године и предвиђали су екстензиван ангажман широм планете, укључујући и регионе који нису од виталног значаја за америчку националну безбедност. То је представљало одступање од кључног постулата модерне спољне политике Сједињених Држава, који је, посебно након Другог светског рата, подразумевао да, осим тзв. „Западне хемисфере” као ексклузивне зоне америчких интереса, постоје још три стратешки важна региона (у којима је, ипак, неопходно пажљиво калибрисати спољнополитичке инструменте): Европа, Блиски исток и Источна Азија (Art, 2003; Tow, 1991).

Неки аутори сматрају да се и америчка велика стратегија током Хладног рата, а не само после њега, може одредити као стратегија примата или либералне хегемоније. Екстрарегионална хегемонија – пре свега у Западној Европи – кроз употребу политичких инструмената укорених у идеологију либералног

интернационализма, коју Кристофер Лејн (*Christopher Layne*) идентификује као кључну потку америчке велике стратегије након Другог светског рата, један је од примера оваквих приступа (Layne, 2006). Као антипод стратегији примата, најпре у академској а затим постепено и у политичкој сфери, јавила се стратегија уздржавања (енгл. *restraint*) која је подразумевала залагање за радикално умањење америчког глобалног ангажмана, посебно у сферама које се тичу „тврде” моћи – пре свега кроз напуштање оружаног присуства изван сопствене територије, али и кроз редеофинисање безбедносних аранжмана који су, у деценијама након Другог светског рата, установиле широку лепезу америчких обавеза према савезницима, партнерима и клијентима кроз политику узајамне одбране и уз проширено одвраћање као њену кључну стратешку импликацију (Posen, 2014).

Одвраћање – посебно проширено одвраћање – представља кључни елемент стратегије либералне хегемоније која је одредила велики део америчког стратешког позиционирања у хладноратовском периоду. Отуда је либералну хегемонију немогуће разумети мимо феномена проширеног одвраћања, као што се савремене дебате на ову тему не могу анализирати изван контекста у коме су настале. Ипак, постоји претходна дистинкција коју је неопходно направити у циљу што прецизнијег појмовног одређења предмета истраживања. Реч је о дистинкцији између појмова одвраћања (*deterrence*) и одбране (*defense*), који, иако сродни, подразумевају различите значењске садржаје, те последично и логике деловања. Према класичном тумачењу Глена Снајдера (*Glenn Snyder*), „централни теоријски проблем у области политике националне безбедности јесте разјашњење и разликовање два централна концепта, *одвраћања* и *одбране*. У суштини, одвраћање подразумева обесхрабривање непријатеља да предузме војну акцију, стављањем у изглед трошкова и ризика који надилазе његове претпостављене добити. Одбрана подразумева умањивање сопствених претпостављених трошкова и ризика у случају да одвраћање буде неуспешно. Одвраћање функционише на нивоу непријатељевих *намера*; војне снаге поседују одвраћајућу вредност у виду ефекта на умањивање вероватноће непријатељских војних потеза. Одбрана умањује непријатељеву *способност* да нанесе штету и губитке; одбрамбена вредност војних снага је у њиховом ефекту на ублажавање негативних последица могућих непријатељских потеза по нас, било да се те последице рачунају у виду губитака територије или ратне штете” (Snyder, 1961: 3–4).

Из чињенице да су кључне детерминанте доношења одлука различите – у једном случају непријатељске намере, у другом непријатељске способности или капацитети, проистиче и одређење логике одвраћања које даје Снајдер: „циљ војног одвраћања јесте да се умањи вероватноћа непријатељских војних напада, тако што ће се непријатељу ставити у довољно вероватан изглед да ће претрпети нето губитак као резултат напада, или барем да ће нето губици нити виши, или нето добити нижи, него што би били у случају ненападања” (Snyder, 1961: 12).² Дакле, уколико дође до непосредног ангажовања одбрамбених ефектива,

2 Држава-нападач сачињава „калкулус ризика” на основу четири фактора: вредновања ратних циљева; очекиваних трошкова узрокованих различитим могућим одговорима државе која одвраћа; вероватноће различитих одговора, укључујући и могућност да одговора не буде; вероватноће остваривања циљева у случају сваког од могућих одговора (Snyder, loc. cit.).

може се претпоставити да је политика одвраћања била неуспешна (ово отвара и питање да ли је таква политика била спровођена и формално или тек фактички, али тај правац дискусије превазилази потребе тренутног истраживања). Другим речима, када у кризној ситуацији дође до употребе одбрамбених капацитета, одвраћање је већ подбацило – не само да је реч о дивергентним појмовима, већ су они, на овај начин посматрано, међусобно искључиви.³

Када су начињене прецизне дистинкције између одбране и одвраћања, корисно је додати неколико напомена о различитим типовима одвраћања. Две основне разлике јесу оне између класичног и проширеног одвраћања, те између конвенционалног и нуклеарног одвраћања.⁴ Прва дистинкција тиче се референтног објекта безбедности: у случају класичног одвраћања држава забрања потенцијалне нападе на сопствену територију, док се у другом случају штите и територије њених савезника. По себи је јасно због чега је проширено одвраћање у нашем истраживачком фокусу: у непосредној вези са феноменима попут војних савеза, дистрибуције моћи, или перцепције претњи, ово питање нужно се налази у самом темељу разумевања политике великих сила, па у том смислу и светске политике у целини. Питање кредибилитета преузетих обавеза налази се у сржи појма проширеног одвраћања: иако се држава обавезује да напад на свог савезника или клијента третира као напад на себе саму, имплицитна претпоставка да ће туђа територија бити третирана различито од сопствене остаје трајно присутна (Radojević, 2024). Другим речима, док постојање класичног одвраћања представља правило (још једном, на фактичком, ако не на формалном плану), проширено одвраћање као део политичке и безбедносне стратегије увек се третира као изузетак – чак и онда када је формално прописано. Отуда и тврдња да је „проширено одвраћање увек представљало далеко тежи посао него одвраћање само” (Delpech, 2012: 29). Држави која одвраћа потенцијални напад на клијента на располагању су четири стратешке опције: класичан одбрамбени пакт, размештање конвенционалних снага, нуклеарни одбрамбени пакт, или размештање нуклеарних снага, а одлука о одговарајућем инструменту одвраћања доминантно ће зависити од двеју варијабли: врсте претње са којим се клијент суочава и вероватноће брзе непријатељске победе у ратном сукобу са клијентом (Lee, 2021: 762).

³ Ово не значи да одвраћање није део националне политике одбране у најширем, стратешком смислу.

⁴ Морган (Patrick Morgan) такође прави дистинкцију између општег и непосредног одвраћања, у зависности од тога да ли се спроводи на основу сазнања о актуелним агресивним плановима конкретне државе-нападача, или на основу хипотетичке претње неидентификованог нападача, при чему он даје предност другом виду (Morgan, 2003: xvi). Овај правац дискусије такође измиче нашим аналитичким потребама, али вреди напоменути да проширено одвраћање, онако како га посматрамо у контексту америчке постхладноратовске велике стратегије, подразумева комбинацију ових приступа. Мајкл Мејзар (Michael Mazarr) додаје и разликовање између одвраћања путем ускраћивања и одвраћања путем кажњавања, односно између подизања непосредних трошкова од потенцијалног напада и претњи радикалном реталијацијом у случају да до напада заиста и дође. Према Мејзару, како је први облик ствар капацитета, а други ствар намера, одвраћање путем ускраћивања генерално се сматра ефективнијим (Mazarr, 2018: 8).

Код друге дистинкције реч је о средствима одвраћања: тип одвраћања одређује се по томе да ли су као његов главни инструмент предвиђени конвенционални или нуклеарни војни капацитети.⁵ Ова дихотомија може се сматрати и најконсеквентнијом с обзиром на специфичан статус нуклеарног оружја у референтним војним доктринама, али и међународној политици уопште. У конвенционалном сукобу „трошак јесте функција војних жртава, изгубљене или оштећене опреме, цивилних жртава које наступају као резултат борби, као и трошкова мобилизације, размештања и одржавања снага” (Mearsheimer, 1985: 23). Ови трошкови могу бити различитог ранга и обима, али само у ретким и тешко замисливим околностима са собом носе претњу тоталног физичког и биолошког уништења.

С друге стране, разорна моћ нуклеарног наоружања, посебно у случајевима недискриминативне употребе, у крајњој инстанци, потенцијално доводи до непоправљивих последица за погођену државу и њено друштво, укључујући и могућност биолошког нестанка или омогућавања живота за велики број генерација у догледној будућности. Нуклеарни сукоб великих размера ове последице потенцијално производи на нивоу целог, или готово целог међународног система. Будући да су ово најштетније замисливе последице које би актери у политичкој кризи или конфликту могли да претрпе, претпоставка је да ће се употреби нуклеарних капацитета прибегавати са далеко већим опрезом или оклевањем него што је случај са конвенционалним снагама. Отуда су аутори попут Бродија (*Bernard Brodie*) или Кана (*Herman Kahn*) нуклеарно оружје видели – уз све његове несавршености и ризике – као ултимативно средство одвраћања (Brodie, 1946; Kahn, 1960). Кредибилност нуклеарног одговора на потенцијални напад је у темељу успеха ове стратегије, али сигнализирање сопствених намера обично се одвија у духу „срачунате двосмислености”, како би се супротстављеној страни не само ставила у изглед реталијација, него и оставило довољно простора да од нападачке намере благовремено одустане (Pejić, 2024: 9–10; Coleman and Siracusa, 2006: x, 46, 116).

Да поновимо, у контексту америчке велике стратегије током, и поготово након Хладног рата, проширено одвраћање представља незаобилазан безбедносни и спољнополитички инструмент. Чињеница да мрежа савезништава путем које се проширено одвраћање реализовало у доба хладноратовске биполарне структуре међународног система није значајније ревидирана ни у околностима радикално измењене поларности након слома Совјетског Савеза (Morgan, 2003) представља политички и аналитички куриозитет. Као таква, она заузима централно место у савременим спољнополитичким дебатама унутар америчке политичке и академске заједнице.

5 Овде се бавимо пре свега војним аспектима политике одвраћања. Разуме се да, у савремено доба, индиректна средства одвраћања могу бити и она са невојним аспектима, а заснована на географским, економским, културним, или својствима генералне отпорности (енгл. *resilience*) друштва, али логика њихове употребе не сме одударати од војне димензије као темеља националне безбедности.

Проширено одвраћање у америчкој спољној и безбедносној политици

Како Весна Даниловић исправно примећује, у периоду хладноратовског „незаузданог глобализма” у америчком стратешком мишљењу питање да ли и каква национални интерес имају Сједињене Државе у различитим деловима света генерално није отворено, а амерички стратези су одвраћање пре свега посматрали у контексту војних капацитета и кредибилитета, из бојазни да неуспех у једном региону не произведе негативне последице и у другима (Danilovic, 2005: 3–4). Овакав приступ био је у корену стратегије обуздавања (енгл. *containment*), а његово најпознатије отелотворење била је тзв. теорија домина, која је усмеравала америчку борбу против међународног комунизма и обликовала приступ Вијетнамском рату.

У овом контексту проширено одвраћање представља стратешки приступ у којем Сједињене Америчке Државе користе војне и посебно нуклеарне капацитете да би заштитиле своје савезнике од могуће или изгледне агресије, претећи противнику озбиљним последицама уколико нападне те земље. За разлику од традиционалног одвраћања (које се, како смо раније констатовали, односи на заштиту властите територије), проширено одвраћање гарантује безбедност и другим државама, чиме се – из визуре доносилаца спољнополитичких одлука – штите савезници и одржава стабилност у глобалним односима. Током Хладног рата ова политика била је кључна за америчко стратешко држање према Совјетском Савезу и његовим савезницима, нарочито у Европи кроз НАТО савез и у Азији кроз везе са земљама попут Јужне Кореје и Јапана (Roehrig, 2017: 13; Rynning, 2005). Проширено одвраћање требало је, пре свега, да обесхрабри Совјетски Савез за напад или ширење своје сфере утицаја тако што је јасно сигнализирало да ће било који напад на савезнике бити схваћен као напад на саму Америку, са свим консеквенцама, укључујући нуклеарни одговор. Са своје стране, Совјетски Савез је, применом нуклеарног кишобрана, спроводио сопствену верзију проширеног одвраћања у односу на земље Варшавског пакта, мада је она била централизованарија и неформалнија од варијанте коју су практиковале Сједињене Државе (Gnausk, 2006).

Тако постављено, проширено одвраћање имало је вишеструку функцију: требало је да ојача уверење савезника да нису сами пред опасностима, умањивало је њихову потребу да развијају сопствене нуклеарне арсенале и обезбеђивало америчку стратешку предност и политички утицај у кључним глобалним регионима. Проширено одвраћање било је средство за одржавање крхке равнотеже између кредибилне претње и избегавања ескалације сукоба, што је било од пресудног значаја за очување мира и спречавање директног оружаног сукоба између суперсила. На крају, кроз проширено одвраћање САД су успеваале да одрже безбедносну архитектуру засновану на колективној одбрани (унутар западног блока) и нуклеарној равнотежи (на глобалној скали), што је био један од стубова генералне системске стабилности током читавог Хладног рата.

Као што је већ наговештено, нуклеарно оружје традиционално игра кључну улогу у америчком концепту проширеног одвраћања: Сједињене Америчке Државе задржавају право коришћења нуклеарног оружја за одбрану својих савезника, не искључиво ради заштите сопствене територије. Основним компонентама овог приступа могу се сматрати – поред чињенице да у његовој основи морају постојати нуклеарни капацитети, или бар уверење о њиховом постојању – нормативне основе, доктринарна формулација и комуникацијска презентација проширеног одвраћања. У случају обавезивања Сједињених Америчких Држава да ће употребом свог нуклеарног арсенала одвратити, а ако буде неопходно, узвратити нападе на савезнике који уживају формалне гаранције, нормативни основ налази се у међународним актима попут Северноатлантског уговора (1949), Уговора о узајамној одбрани између Сједињених Америчких Држава и Јужне Кореје (1953) или Уговора о узајамној сарадњи и безбедности између Сједињених Америчких Држава и Јапана (1960). У случају Аустралије и Новог Зеланда одредбе АНЗУС споразума (енгл. *Australia, New Zealand, United States Security Treaty*, 1951) формулисане су нешто флексибилније, при чему су америчке обавезе према Новом Зеланду ефективно суспендоване половином осамдесетих година XX века услед тамошњег снажног антинуклеарног сентимента.

Главно средство доктринарног формулисања америчке политике проширеног одвраћања јесте Преглед нуклеарног држања (енгл. *Nuclear Posture Review*), документ који је последњи пут усвојен 2022. године, током администрације Џозефа Р. Бајдена (*Joseph R. Biden*). Према овом темељном документу америчке нуклеарне стратегије основна улога нуклеарног оружја је да одврати нуклеарне нападе на Сједињене Државе, њихове савезнике и партнере (U.S. Department of Defense, 2022: 1; 9).⁶ Америчка нуклеарна доктрина не подразумева да Сједињене Државе неће прве употребити нуклеарно оружје, већ је могућност његове употребе остављена у случају стратешких ненуклеарних напада – на пример, употребом хемијског, биолошког или другог оружја за масовно уништење – али и конвенционалних операција које угрожавају виталне интересе САД или њихових савезника (U.S. Department of Defense, 2022: 9).

Када је реч о комуникацијској презентацији америчке политике проширеног одвраћања, а у контексту њене нуклеарне компоненте, она остаје доминантно базирана на концепту стратешке или намерне двосмислености (енгл. *strategic/deliberate ambiguity*). У случају Сједињених Држава нема двосмислености око тога да нуклеарно оружје постоји, али САД доследно одбијају да обелодане, на пример, који је конкретан брод у саставу неке од седам морнаричких флота опремљен нуклеарним наоружањем. Логика оваквог приступа је имплицитно подизање ризика од потенцијалног напада на Сједињене Државе, њихове партнере и савезнике, што у крајњој консеквенци треба да допринесе избегавању директног оружаног сукоба. Дакле, важан аспект не само ове компоненте већ и америчке политике проширеног одвраћања у целини представља њена материјална база – борбени авиони двоструке намене стално размештени у Европи и Азији, а по

⁶ НАТО поседује сопствени Преглед одбране и одвраћања, последњи пут усвојен 2012. године, али је он у сваком погледу далеко мање консеквантан у односу на амерички унилатерални документ. Видети: NATO (2012).

потреби и у блискоисточним базама (Milosavljević, Blagojević: 2024); нуклеарне подморнице и стратешки бомбардери у константном глобалном патролирању; као и нуклеарно наоружање стално размештено у Белгији, Холандији, Немачкој, Италији и Турској.

Разуме се да ова материјална структура, као и стратешка логика иза овако постављеног проширеног одвраћања, потичу из специфичног контекста: околности дубоких, структурних подела, надметања и латентних глобалних сукоба обликованих политикама двеју суперсила током Хладног рата. Постхладноратовски период подразумевао је, услед промена у дистрибуцији моћи, драматично различит контекст у погледу поларности међународног система, па је „униполарни моменат“ донео и другачију перцепцију претњи и логику промишљања стратешке стварности. Уследили су покушаји да се проширено одвраћање преобликује у складу са новим изазовима попут тероризма и сајбер ратовања, задржавајући при томе централну улогу у америчкој великој стратегији која је за циљ имала очување новооствареног доминантног положаја у међународном систему. Упркос одсуству јединственог глобалног ривала какав је током Хладног рата био Совјетски Савез, до краја последње деценије XX века постало је јасно да различити ривали имају интерес да оспоравају америчку хегемонију и унилатерализам који ју је пратио. Отуда је проширено одвраћање требало да послужи за обуздавање такозваних ревизионистичких актера, уз специфичне, инструменталне циљеве попут јачања поверења савезника, партнера и клијена-та или спречавања пролиферације нуклеарног оружја.

Европа је остала један од фокалних региона америчке спољне политике, али је постхладноратовска трансформација европског безбедносног окружења, укључујући проширење НАТО-а и последични пораст руске асертивности (Runping, 2025: 264–268), уз позиве на остваривање европске стратешке аутономије, али и растуће тензије унутар савеза, потцртала потребу за дебатом о редефинисању америчких обавеза и свеукупног стратешког држања (Lišanin, 2021: 147). Ова дебата рефлектује дубоке политичке, теоријске, па и социокултурне поделе у данашњем америчком друштву, али истовремено омогућава да разумемо стварне и потенцијалне правце даљег развоја америчке стратешке мисли генерално, а у контексту проширеног одвраћања посебно. Различите школе мишљења имају различиту тежину и значај у измењеном историјском контексту. Ове промене истовремено су, и наизглед парадоксално, узрок и функција промена америчких администрација у XXI веку. На средини његове треће деценије оне су, чини се, динамичније него у било ком ранијем периоду након окончања Хладног рата.

Против консензуса: стратегија уздржавања и њени противници

Крајем XX и почетком XXI века, током друге администрације Вилијама Џ. Клинтона (*William J. Clinton*) и двеју администрација Џорџа В. Буша (*George W. Bush*), деловало је да унутар америчке спољнополитичке елите постоји кон-

сензус у погледу неопходности очувања америчке стратегије примата, дубоког ангажовања или либералне хегемоније, која је подразумевала свеобухватно присуство у готово свим глобалним регионима, укључујући, према процењеној потреби, и екстензивну употребу војне силе. Униполарни моменат, у значајној мери обликован контекстом сукоба у бившој Југославији, донео је наизглед атипичну и противприродну коалицију либералних интернационалиста и неоконзервативаца, која је отеловљавала све супротно од велике стратегије уздржавања, онако како смо је одредили у уводном делу. Ова коалиција, неформална и често дубоко супротстављена у питањима унутрашње политике, заступа активну глобалну улогу САД кроз политику интервенционизма и проширено одвраћање као њен значајан део.

Конкретни видови политичке артикулације оваквог приступа, које су нудили неоконзерватизам и либерални интернационализам, били су, пре свега у домену реторике, различити у погледу значаја међународних норми и вредности мултилатерализма, али су и један и други били изрази постхладноратовског духа оличеног у уверености у супериорност америчког политичког модела и вредности на којима је заснован, те амбицији да се по сваку цену прошире на цео међународни систем. И либерални интернационалисти и неоконзервативци су противници стратегије уздржавања и америчког повлачења из глобалних послова, први зато што сматрају да је либерална хегемонија најбољи начин очувања „поретка заснованог на правилима” који фаворизује Сједињене Државе услед њихове економске, технолошке, културне и војне супериорности (Korać, 2025: 182–183), други зато што дубоко ангажовање виде као најбољи начин за сузбијање амбиција америчких ривала и пут ка остварењу мисије Сједињених Држава као неупоредиве, изабране нације. Са антрополошке стране ово су оптимистичка и песимистичка страна истог новчића, са сличним, ако већ не идентичним спољнополитичким импликацијама.

Уздржавање и офшор балансирање, стратегије формулисане пре свега, али не само од аутора блиских реалистичком промишљању међународне политике и погледу на свет, заступају ограничено ангажовање Сједињених Држава у иностранству, фокусирајући се на виталне националне интересе уместо глобалне хегемоније и супротстављајући се интервенционистичким импулсима који су традиционално обликовали америчку спољну политику, посебно у постхладноратовској ери. На идеолошком плану, поготово након серије неуспешних међународних интервенција током администрација Вилијама Клинтонa, Џорџа В. Буша и Барака Х. Обаме (*Barack H. Obama*), за ревизију стратешког приступа залажу се бројни теоретичари и доносиоци одлука, како са конзервативне деснице, тако и са прогресивне левнице. Миранда Прибе (*Miranda Priebe*) и сарадници идентификују три главна правца у промишљању стратегије уздржавања, различита по питању темељних уверења, дефиниције америчких интереса и претњи које их угрожавају: реалистички, конзервативни и прогресивни (Priebe et al., 2024: 141–143). Њихова заједничка карактеристика је процена да би Сједињене Државе, у постојећим околностима, од ограничавања свог војног ангажмана у светским пословима имали више користи него штете.

У уводном делу чланка видели смо да се први важни импулси у правцу стратегије уздржавања у америчкој академској заједници јављају током „униполарног момента“ у последњој деценији XX века. Поред осталог, упечатљиво су исказани у вапају Јуџина Голца (*Eugene Gholz*) и сарадника да се Америка „врати кући“ у чланку у часопису *International Security* из 1997. године. Они су се, на самом почетку Клинтонове друге администрације, залагали за војно уздржавање, што је подразумевало умањење америчког глобалног безбедносног присуства на начин који би подразумевао очување активне улоге у светским пословима, пре свега на пољу трговине, и не би водио економском протекционизму. Тврдили су да „постоји врло мало разлога за уверење да би повлачење из Европе и Азије водило неуспеху у области одвраћања. Са или без истуреног присуства Сједињених Држава, амерички савезници поседују довољну војну снагу да одврате било ког потенцијалног агресора“ (Gholz et al., 1997: 31). Специфичан вид повлачења, односно умањења војног присуства у иностранству представља стратегија офшор балансирања, такође иницијално изложена 1997. године у чланку Кристофера Лејна. Овај приступ подразумева усмеравање америчког стратешког фокуса на три витално значајна региона – Европу, Персијски залив и Североисточну Азију – а и тамо уз претежни ослонац на регионалне партнере, при чему би директно војно уплитање било тек крајња опција, имплицитно укључена у безбедносне калкулације кроз инструменте проширеног одвраћања (Laune, 1997: 94–95). У чланку из 2015. године Волт се залагао против америчког наоружавања Украјине, аргументујући да модел одвраћања није на одговарајући начин примењив на руско-украјинску кризу, те да оваква политика заправо може допринети ескалацији конфликта по моделу „спирале“ (Walt, 2015; Коранџа и Ajzenhamer, 2022).⁷ У сличном тону, неколико година касније, тврдио је да би требало „затворити нуклеарни кишобран“ и обуставити овај вид проширеног одвраћања у Европи и Азији (Walt, 2021; Larsen, 2015).

У студији из 2012. године, чији је наслов директна референца на чланак Голца и сарадника из 1997. године, Мајкл Брукс (*Michael Brooks*), Вилијам Волфорт (*William Wohlforth*) и Џон Ајкенбери (*G. John Ikenberry*) апелују да се Америка „не враћа кући“ и нуде свеобухватну анализу користи и трошкова од примене стратегије дубоког ангажовања, користећи аналитички инструментаријум који преставања амалгам реалистичког и либералног теоријског приступа. Признајући негативне стране и ризике које америчка постојећа стратегија доноси са собом, они аргументују да би неизвесност проузрокована смањењем америчке улоге у светској политици (укључујући и безбедносне гаранције савезницима кроз формалне и неформалне аранжмане) ипак представљала озбиљнији вид угрожавања виталних америчких интереса (Brooks, Ikenberry and Wohlforth, 2012). Ајкенбери нуди сличне аргументе у сопственој студији објављеној неколико година касније: амерички примат остаје најбољи начин за очување светског поретка, а ради остварења тог циља у његовој основи треба да буде редефинисани

⁷ Насупрот „моделу одвраћања“ код објашњења избијања ратова, који подразумева да наоружавање обесхрабрује потенцијалне нападаче, „модел спирале“ предвиђа да ће јачање војних капацитета државе-мете заправо подстаћи страх и анксиозност друге стране, те да ће оваква перцепција претње заправо увећати вероватноћу оружаног сукоба.

облик либералног интернационализма, прилагођен изазовима савременог доба (Ikenberry, 2020). Поузен то види другачије: „Европске чланице НАТО-а, као и чланице Европске уније, колективно имају много веће становништво и далеко већи БДП од Русије. Уз то, уживају повољан географски положај у односу на Русију, чије су путеве ка мору блокирале европске силе у Медитерану, Балтику, северном делу Норвешког мора, као и на Атлантском океану. Две европске чланице НАТО-а, Уједињено Краљевство и Француска, поседују нуклеарно оружје. Одлука да се уђе у рат против европске коалиције за Русију би била веома озбиљна. Нуклеарно оружје са обе стране чини покушаје да се рат реши одлучујућим офанзивама међусобно самоубилачким. Осим тога, дуготрајан исцрпљујући рат нанео би огромну штету руској економији и, иронично, претворио би Русију у вазалну државу Кине – што не би био нарочит националистички успех за руског председника Владимира Путина или његовог наследника. Европа може уверљиво одвратити Русију од агресије претњом да ће водити такав рат. Та претња је кредибилна ако Русија не може да победи у кратком сукобу” (Posen, 2020: 17). Другим речима, обично, а не проширено одвраћање, сасвим је довољна основа за померање у правцу европске стратешке аутономије.

Са доминантно реалистичких позиција на ове аргументе одговорили су Мајкл Брукс и Хуго Мајер (*Hugo Meijer*), тврдећи да би америчко повлачење угрозило европску безбедност, те да би напори ка постизању стратешке аутономије били угрожени услед два велика ограничења: „дубоких недостатака у одбрамбеним капацитетима које ће бити тешко надокнадити, и 'стратешке какофоније', односно дубоких континенталних разлика у свим областима националних одбрамбених политика, нарочито у перцепцији претњи” (Brooks and Meijer, 2021: 17). Дебату је закључио Поузен аргументом да чак и тамо где објективна ограничења постоје, она нису таква да би омогућила остваривање ефикасних стратешких аутономија у случају обустављања америчког безбедносног присуства у Европи (Posen, 2021: 43–45). Из прогресивно-леве перспективе Стивен Вертхајм (*Stephen Wertheim*) аргументује да је америчко безбедносно повлачење из Европе витално важно не само Сједињеним Државама већ пре свега самој Европи: „Поновна подела трансатлантског рада је једини начин да се обезбеде основне одбрамбене потребе Европе, ублаже неке од тензија које потресају односе и омогући да заједнички интереси поново изађу у први план. За Европљане навикнуте да живе под америчком заштитом, промене могу бити дезоријентишуће. Ипак, Сједињене Државе заправо већ читава једну генерацију нису браниле Европу. Савез нема шта да изгуби осим својих илузија” (Wertheim, 2025: 50).

Милн (*David Milne*) илуструје неолиберално-неоконзервативну коалицију опасом која се тиче периода друге Клинтонове администрације: „Волфовиц⁸ је подржао ставове Олбрајтове,⁹ приметивши да она 'представља најбоље инстинкте ове администрације у спољној политици'. Заиста, чинило се да администрација Клинтонa пажљиво следи препоруке изложене у контроверзном *DPG-*

⁸ Пол Волфовиц (*Paul Wolfowitz*), водећи неоконзервативни аутор и политичар, подсекретар за политику у Министарству одбране САД током мандата Џорџа Х. В. Буша (George H. W. Bush) и заменик министра одбране у администрацији Џорџа В. Буша.

⁹ Медлин Олбрајт (*Madeleine Albright*), државна секретарка у другој администрацији Вилијама Клинтонa.

у¹⁰ из 1992. године.” Пол Волфовиц и Медлин Олбрајт представљају неупитне персонализације неоконзервативног, односно либерално-интернационалистичког погледа на свет, па њихово персонално и политичко приближавање отуда представља одличну илустрацију ове наизглед атипичне идеолошке конвергенције.

Слично вредносно и политичко преклапање препознаје Стивен Волт (*Stephen Walt*), пишући о начинима на које су о америчкој војној доминацији и употреби силе у светским пословима почетком XXI века са ентузијазмом писали либерали попут Мајкла Мекфола (*Michael McFaul*) и неоконзервативци попут Вилијама Кристола (*William Kristol*) и Лоренса Каплана (*Lawrence Kaplan*). Из песимистичније перспективе, логика проширеног одвраћања на којој је великим делом била заснована хладноратовска глобална безбедносна архитектура, у постхладноратовској ери је хипертрофирала: заштита сопствених и савезничких виталних безбедносних интереса није више била кључна детерминанта при одлукама о употреби оружане силе, док је свако потенцијално пропуштање Вашингтона да се војно ангажује у некој од међународних криза представљано као удар на амерички кредибилитет, чиме би, заузврат, даља примена стратегије проширеног одвраћања била темељно нарушена. На тај начин стварао се зачарани круг војног интервенционизма, донекле напуштен први пут после Хладног рата, током прве администрације Доналда Трампа (*Donald J. Trump*).

Ипак, Мајкл Хирш (*Michael Hirsh*) примећује да између полова традиционално обликованих дубоким поделама на америчком политичком спектру наступа приближавање, те да се оно креће у правцу промишљања светске политике заснованог на реалистичким погледима на свет, уз залагање за уздржавање као најзначајнију стратешку импликацију. Ово посебно важи за млађу генерацију спољнополитичких стратега и аналитичара: „Обе стране се суочавају са идејом да Сједињене Државе морају остати доминантна светска сила – само не у толикој мери као до сада. Једна од кључних речи је ‘уздржаност’: драматично смањивање америчких глобалних амбиција и обновљен фокус на унутрашње интересе у свету који је, како обе стране признају, сада мултиполаран. Још један важан појам је ‘приоритизација’ америчких интереса, што одражава опште признање да је Вашингтон преоптерећен и да мора да смањи своје ангажовање, посебно у Европи и на Блиском истоку” (Hirsh 2025). Иако се, осим у краткотрајним историјским епизодама, америчка стратегија никада није у потпуности налазила на неком од два екстрема, тамошње дебате традиционално се крећу дуж континуума интернационализам–изолационизам (Wertheim, 2025; Dombrowski and Reich, 2025: 65); чини се да, достигавши крајњу интернационалистичку тачку крајем XX и почетком XXI века, клатно сада прелази на другу страну.

10 Defence Planning Guidance (Упутство о планирању одбране), контроверзни документ из доба администрације Џорџа Х. В. Буша чији су аутори били Волфовиц и његов тадашњи помоћник Луис Либи (*Lewis Scoote Libby*), а који је прописивао да Сједињене Државе треба по сваку цену и употребом свих средстава да очувају сопствену надмоћ у глобалној политици.

Закључак: перспективе америчке политике проширеног одвраћања

Иако су дебате о смањењу америчког безбедносног присуства у Европи, и у том склопу о политици проширеног одвраћања, старе колико и сама институционализација трансатлантских односа, оне су, како смо видели, посебно интензивирани током последње деценије, при чему други председнички мандат Доналда Трампа представља посебно важан катализатор. Пред почетак Трамповог другог мандата Мич Меконел (*Mitch McConnell*), сенатор из Кентакија и вођа републиканаца у Сенату, zaloжио се на страницама часописа *Foreign Affairs* да Сједињене Државе одбаце изолационистичке импулсе и „пригрле примат” (McConnell, 2024). У дебати која је потом уследила Рид Смит (*Reid Smith*) аргументовао је да су трошкови стратегије примата превелики, те да „неодрживо трошење и растући дуг слабе темеље економске моћи на којој почива америчка снага”, док „претерано ширење ангажовања води ка опадању” (Smith, 2025).

Прва половина Трамповог другог мандата није обележена радикалним идејама о напуштању или гашењу НАТО-а као што је то био случај у првом мандату, али инстинкт ка континуираној ревизији односа са савезницима и клијентима опстаје. Због значаја сопствене позиције у међународном систему, али и услед мреже глобалних интереса развијане током периода од једног столећа, Сједињене Државе свакако немају луксуз да се нагло и у потпуности искључе из светских послова. Најновија ескалација напетости у односима између Израела и Ирана, која је у лето 2025. године кулминирала отвореним оружаним сукобом двеју страна, и то уз укључивање Сједињених Америчких Држава, дала је нову снагу и значај дебати о америчком глобалном безбедносном ангажовању, укључујући и политику одвраћања као његову кључну потку.

Да поновимо, основна сврха политике одвраћања јесте да одбрамбени капацитети (сопствени или својих савезника/клијената) заправо не буду задејствовани. Другим речима, када се одбрамбени капацитети почну оперативно користити, сва је прилика да је оружани конфликт већ наступио и да претња применом оружане силе у циљу одвраћања није била ефективна и ефикасна, што значи да је одвраћање било неуспешно. У том смислу евидентно је да ће Сједињене Државе имати више успеха у класичном него у проширеном одвраћању, али потенцијалне негативне импликације ове чињенице могу бити ублажене приоритизацијом америчких виталних интереса и новим осмишљавањем међународног војнобезбедносног ангажовања. Улога нуклеарног оружја остаје ванредно значајна детерминанта у промишљању америчке политике проширеног одвраћања (Acton, 2010; Sagan, 2010). Према Стивену Волту, у постхладноратовској ери нуклеарно одвраћање је заправо било једино истинско одвраћање, док је америчка конвенционална војна моћ и на њој заснована политика примата „у највећој мери коришћена не да се опасни противници одврате од напада на Сједињене Државе и виталне америчке интересе”, већ да би се „међународно окружење обликовало према америчким преференцијама, свргавали ауторитарни лидери супротстављени Вашингтону, или да би се промовисали други широко постављени либерални циљеви” (Walt, 2018: 63–64).

Елбриџ Колби (*Elbridge Colby*), истраживач и носилац важних функција у систему планирања одбране у обема администрацијама Доналда Трампа, идентификује апорију пред којом се Вашингтон налази у контексту нуклеарне димензије проширеног одвраћања: „Логика одвраћања налаже да стратегија одбране Сједињених Држава према новим ривалима велике моћи мора да балансира између два супротстављена захтева: било које мере којима Вашингтон прети морају бити довољно снажне да принуде противника, али не и толико катастрофалне да би биле неуверљиве. За Сједињене Државе, проналажење тог баланса није лако. Земља која покушава да брани сопствену територију може убедити противнике да ће ризиковати нуклеарно уништење како би избегла страну окупацију. Али за Вашингтон, који покушава да помогне у одбрани удаљених савезника од стране агресије, такве претње су далеко мање уверљиве. Како је један амерички званичник цитирао бившег државног секретара Хенрија Кисинџера: 'Велике силе не чине самоубиство због својих савезника'" (Colby, 2018).

Питање ограничења нуклеарних капацитета и са њим повезан проблем нуклеарне пролиферације (Rose, 2025) кључне су тачке у америчкој политици проширеног одвраћања, при чему аналитичари и доносиоци одлука нису ни близу консензуса у овој области. Постојећи трендови иду у смеру очувања постојећих, а у перспективи и увећања, нуклеарних капацитета: „Узимајући у обзир појаву нових претњи, различита регионална безбедносна окружења и континуиране изазове у ослањању на нуклеарно оружје у сврхе одвраћања, није могуће са сигурношћу утврдити статичан ниво нуклеарних снага који би истовремено могао да испуни све неопходне задатке. Ипак, делује вероватно да ће смањење америчких нуклеарних снага отежати остваривање тих задатака" (Trachtenberg, 2012: 88). Иако се Сједињене Државе несумњиво налазе у стању релативног опадања у односу на кључне изазиваче, Вашингтон ће имати једну од одлучујућих улога у одређивању крајњих исхода текућих трансформација глобалног система (O'Neil, 2013; Trailović, 2024; Kostić-Šulejić, 2023; Obrenović, 2024; Igrutinović, 2024; Stekić, 2025). Реосмишљавање америчке политике проширеног одвраћања којим би се сигнализирало одрицање од истински глобалних амбиција могло би – можда и парадоксално – да ојача међународни положај Сједињених Држава у долазећем, далеко дифузнијем систему међународне политике. За бројне традиционалне америчке савезнике и клијенте, међутим, ово би подразумевало окретање новим облицима унутрашњег или спољног балансирања, без гаранција за успех. Извесно је да ће проширено одвраћање, на средњи рок, бити један од радикално измењених елемената америчке велике стратегије.

Литература:

[1] Acton, J. M. (2010). In American Academy of Arts and Sciences (Ed.), *U.S. Allies and the Politics of Abolishing Nuclear Weapons. Shared responsibilities for nuclear disarmament: A global debate*. American Academy of Arts and Sciences.

[2] Art, R. J. (2003). *A Grand Strategy for America*. Cornell University Press.

- [3] Brodie, B. (1946). War in the Atomic Age. In: Brodie, B. et al. (eds.) *The Absolute Weapon: Atomic Power and World Order*. Yale Institute for International Studies, pp. 14–56.
- [4] Brooks, S. G., Ikenberry, G. J. and Wohlforth, W. C. (2012). Don't Come Home, America: The Case Against Retrenchment. *International Security*, 37(3), 7–51.
- [5] Colby, E. (2018.) If You Want Peace, Prepare for Nuclear War. Preuzeto 27. februara 2025. <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2018-10-15/if-you-want-peace-prepare-nuclear-war>
- [6] Coleman, D. G. and Siracusa, J. M. (2006). *Real-World Nuclear Deterrence: The Making of International Strategy*. Praeger Security International.
- [7] Danilovic, V. (2005). *When the Stakes are High. Deterrence and Conflict among Major Powers*. University of Michigan Press.
- [8] Dombrowski, P. and Reich, S. (2025). New Thinking for a New Age – Competing Visions of American Grand Strategy in the Twenty-First Century. *Naval War College Review*, 78(1), 34–75.
- [9] Gholz, E., Press, D. G. and Sapolsky, H. M. (1997). Come Home, America: Strategy of Restraint in the Face of Temptation. *International Security*, 21(4), 5–48.
- [10] Gnauck, G. (2006). In sieben Tagen am Rhein. Preuzeto 28. februara 2025. <https://www.welt.de/print-welt/article215510/In-sieben-Tagen-am-Rhein.html>
- [11] Hirsh, M. (2025). Why Everybody in Washington Is a 'Realist' Now. Preuzeto 8. avgusta 2025. <https://foreignpolicy.com/2025/08/08/washington-realist-united-states-dominant-power/>
- [12] Igrutinović, M. (2024). Odvrtačanje Rusije i strateški narativ o ruskoj pretnji u inoviranim politikama odbrane u Evropskoj uniji. *Nacionalni interes*, 49(3), 29–49.
- [13] Ikenberry, G. John (2020). *A World Safe for Democracy: Liberal Internationalism and the Crises of Global Order*. Yale University Press.
- [14] Kahn, H. (1960). *On Thermonuclear War*. Princeton University Press.
- [15] Kopanja, M., Ajzenhamer, V. (2022). Odvrtačanje u raljama bezbednosne dileme. U: Blagojević Veljko (ur.) *Neutralnost i strateško odvrtačanje*. Medija centar „Obrana“.
- [16] Korać, S. T. (2024). Nanotehnološki razvoj američkih vojnih sposobnosti u 21. veku. *Vojno delo*, LXXVII(4), 81–100.
- [17] Kostić Šulejić, M. (2023). Normativni aspekti upotrebe nuklearnog oružja Ruske Federacije u kontekstu rata u Ukrajini od 2022. godine. U: N. Vuković, M. Kopanja (ur.) *Rat u Ukrajini: ono što znamo i ono što ne znamo*. Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- [18] Larsen, J. A. (2015). US Extended Deterrence and Europe: Time to Consider Alternative Structures? In: Von Hlatky, S., Wenger, A. (Eds.) *The Future of Extended Deterrence: The United States, NATO, and Beyond*. Georgetown University Press.
- [19] Layne, C. (1997). From Preponderance to Offshore Balancing: America's Future Grand Strategy. *International Security*, 22(1), 86–124.
- [20] Layne, C. (2006). *Peace of Illusions: American Grand Strategy from 1940 to the Present*. Cornell University Press.

- [21] Lee, D. Y. (2021). Strategies of Extended Deterrence: How States Provide the Security Umbrella. *Security Studies*, 30(5), 761–796.
- [22] Lišanin, M. (2021). Transcending the Rift? Realism, Transatlantic Relations, and American Grand Strategy. In: Fulvio Attinà (Ed.), *World Order Transition and the Atlantic Area*. Springer.
- [23] Mazarr, M. J. (2018). *Understanding deterrence*. Preuzeto 1. marta 2025. <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE295.html>
- [24] McConnell, M. (2024). The Price of American Retreat: Why Washington Must Reject Isolationism and Embrace Primacy. Preuzeto 1. marta 2025. <https://www.foreignaffairs.com/united-states/price-american-retreat-trump-mitch-mcconnell>
- [25] Mearsheimer, J. J. (1985). *Conventional Deterrence*. Cornell University Press.
- [26] Mearsheimer, J. J. (2018). *The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities*. Yale University Press.
- [27] Meijer, H., Brooks, S.G. (2021). Illusions of Autonomy: Why Europe Cannot Provide for Its Security if the US Pulls Back. *International Security*, 45(4), 7–43.
- [28] Milne, D. (2021). Grand Strategies (or Ascendant Ideas) since 1919. In: Elizabeth Borgwardt, Christopher McKnight Nichols and Andrew Preston (Eds.), *Rethinking American Grand Strategy*. Oxford University Press.
- [29] Milosavljević, B., Blagojević, V. (2024). The Concept of Deterrence in Current Relations in the Middle East. *Review of International Affairs*, LXXV(1192), 383–403.
- [30] Morgan, P. M. (2003). *Deterrence Now*. Cambridge University Press.
- [31] NATO (2012). *Deterrence and Defence Posture Review*. NATO.
- [32] Obrenović, M. (2024). (Ne)uspeh Nemačke u sprovođenju američke strategije proširenog odvratanja Rusije. *Nacionalni interes*, 49(3), 51–70.
- [33] O’Neil, A. (2013). *Asia, the US, and Extended Nuclear Deterrence: Atomic Umbrellas in the Twenty-First Century*. Routledge.
- [34] Pejić, I. (2024). Prošireno odvratanje: koncept, izazovi i problem. *Nacionalni interes*, 49(3), 7–28.
- [35] Posen, B. (2014). *Restraint: A New Foundation for U.S. Grand Strategy*. Cornell University Press.
- [36] Posen, B. (2020). Europe Can Defend Itself. *Survival*, 62(6), 7–34.
- [37] Posen, B. (2021). In Reply: To Repeat, Europe Can Defend Itself. *Survival*, 63(1), 41–49.
- [38] Priebe, M. et al. (2024). Competing Visions of Restraint. *International Security*, 49(2), 135–169.
- [39] Radojević, S. (2024). Geopolitika i neprolaznost značaja prostora u međunarodnoj politici. *Nacionalni interes*, 49(3), 91–106.
- [40] Roehrig, T. (2017). *Japan, South Korea, and the United States Nuclear Umbrella*. Columbia University Press.
- [41] Rose, G. (2025). Get Ready for the Next Nuclear Age: How Trump Might Drive Proliferation. Preuzeto 8. marta 2025. <https://www.foreignaffairs.com/united-states/nuclear-age-proliferation-trump-nato-gideon-rose>

- [42] Rynning, S. (2005). *Reluctant Allies? Europe and Missile Defence*. In: Heurlin, B., Rynning, S. (Eds.) *Missile Defence: International, Regional and National Implications*. Routledge.
- [43] Rynning, S. (2025). *NATO: From Cold War to Ukraine, a History of the World's Most Powerful Alliance*. Yale University Press.
- [44] Sagan, S. (2010). Shared Responsibilities for Nuclear Disarmament. In: American Academy of Arts and Sciences (Ed.), *Shared responsibilities for nuclear disarmament: A global debate*. American Academy of Arts and Sciences.
- [45] Smith, R. (2025). The Limits of Hard Power. Preuzeto 28 februara 2025. <https://www.foreignaffairs.com/responses/america-first-vs-primacy-smith-mcconnell>
- [46] Snyder, G. H. (1961). *Deterrence and Defense: Towards a Theory of National Security*. Princeton University Press.
- [47] Stekić, N. Z. (2025). Квад и безбедносна архитектура Индо-Пацифика у кинеско-америчком геополитичком надметању током прве Трампове администрације. *Војно дело*, 77(1), 7–23.
- [48] Tow, W. T. (1991). *Encountering the Dominant Player: U.S. Extended Deterrence Strategy in the Asia-Pacific*. Columbia University Press.
- [49] Trachtenberg, D. J. (2012). US Extended Deterrence: How Much Strategic Force Is Too Little? *Strategic Studies Quarterly*, 6(2), 62–92.
- [50] Trailović, D. (2024). Kinesko-američko strateško rivalstvo u Indo-Pacifiku: nadmetanje za regionalno vođstvo. U: N. Vuković, M. Kopanja (ur.), *Geostrategija Indo-Pacifika: veliki poligon globalnog sučeljavanja*. Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- [51] U.S. Department of Defense (2022). *2022 Nuclear Posture Review*. U.S. Department of Defense.
- [52] Walt, S. M. (2015). Why Arming Kiev Is a Really, Really Bad Idea? Preuzeto 1. marta 2025. <https://foreignpolicy.com/2015/02/09/how-not-to-save-ukraine-arming-kiev-is-a-bad-idea/>
- [53] Walt, S. M. (2018). *The Hell of Good Intentions: America's Foreign Policy Elite and the Decline of U.S. Primacy*. Farrar, Straus and Giroux.
- [54] Walt, S. M. (2021). It's Time to Fold America's Nuclear Umbrella: Using Washington's Nuclear Arsenal to Protect its Allies No Longer Makes Any Sense. Preuzeto 1. marta 2025. <https://foreignpolicy.com/2021/03/23/its-time-to-fold-americas-nuclear-umbrella/>
- [55] Wertheim, S. (2024). Internationalism/Isolationism: Concepts of American Global Power. In: D. Bessner, M. Brenes (eds.), *Rethinking U.S. World Power*. Springer.
- [56] Wertheim, S. (2025). The End of Illusion: Why Europe Needs Independence from the United States. *Survival*, 67(2), 39–54.

Резиме

У овом раду анализирају се дебате око проширеног одвраћања у савременој америчкој истраживачкој заједници, са посебним освртом на еволуцију америчке стратегије након Хладног рата. Окончање биполарног поретка и нестанак Совјетског Савеза довели су до доминације либералног интернационализма и стратегије примата, што је подразумевало глобално ангажовање САД и одсуство јасне приоритизације у спољној и безбедносној политици. Проширено одвраћање, као кључни инструмент либералне хегемоније, постало је централна тачка америчке стратегије, али и предмет континуираних академских и политичких спорова. Аутор прави јасну разлику између класичног и проширеног одвраћања, као и између конвенционалног и нуклеарног одвраћања, наглашавајући да је кредибилитет америчких обавеза према савезницима увек био изазован за одржавање, посебно у контексту нуклеарног оружја и глобалних савезништава.

Током Хладног рата проширено одвраћање било је усмерено на обуздавање Совјетског Савеза и јачање поверења савезника, док је у постхладноратовском периоду дошло до покушаја прилагођавања ове стратегије новим изазовима, попут тероризма и сајбер претњи. Европа је остала у фокусу америчке политике, али су проширење НАТО-а, пораст руске асертивности и позиви на европску стратешку аутономију отворили нове дебате о обиму и природи америчких безбедносних гаранција. Унутар америчке академске и политичке заједнице формирана су два доминантна тabora: заговорници примата, који инсистирају на очувању глобалне улоге САД, и присталице уздржавања, који се залажу за смањење спољних обавеза и фокус на виталне националне интересе.

Стратегија уздржавања добија на значају након серије неуспешних интервенција и у условима мултиполарног света, а њени заговорници тврде да би ограничено ангажовање донело више користи него штете. С друге стране, противници уздржавања упозоравају на ризике по глобалну стабилност и кредибилитет савезничких гаранција. Дебата се посебно интензивира у контексту другог мандата Доналда Трампа, који, иако не радикално, помера тежиште ка ревизији односа са савезницима и преиспитивању дугорочне одрживости проширеног одвраћања. Улога нуклеарног оружја остаје кључна, али се поставља питање колико су америчке претње употребом нуклеарног арсенала у одбрани удаљених савезника заиста уверљиве.

Кључне речи: *Сједињене Америчке Државе, спољна политика, национална безбедност, либерална хегемонија, стратегија примата, стратегија уздржавања, проширено одвраћање, реализам*

© 2026 Аутор. Објавило *Војно дело* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>). Ово је чланак отвореног приступа и дистрибуира се у складу са лиценцом Creative Commons (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

